

Міністерство освіти і науки України
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

МИСЛИВА-БУНЬКО Іванна Ярославівна

УДК 811.161.2'373.611:070(043)

**СКЛАДНІ СЛОВА В МОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ:
СТРУКТУРА ТА СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ**

Спеціальність 10.02.01 – українська мова

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор
Сологуб Надія Миколаївна,
Інститут української мови
Національної академії наук України,
провідний науковий співробітник відділу
стилістики та культури мови.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Вокальчук Галина Миколаївна,
Рівненський державний
гуманітарний університет,
завідувач кафедри української мови;

кандидат філологічних наук, доцент
Бабій Ірина Михайлівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
доцент кафедри української мови.

Захист відбудеться 16 травня 2014 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 32.051.02 у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки (вул. Винниченка, 30 а, ауд. 407, м. Луцьк, 43021).

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки за адресою: вул. Винниченка, 30 а, ауд. 407, м. Луцьк, 43021.

Автореферат розісланий 15 квітня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор філологічних наук, доцент

Н. М. Костусяк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Безперервний рух у світі та постійне прагнення людини до пізнання потребує відповідного мовного забезпечення, зокрема найменування нових понять або уточнення наявних. За багатьох комунікативних ситуацій виникає необхідність у висловленні двох ідей одним словом. Очевидною стає активізація осново-, словоскладання, аббревіації, внаслідок яких у словниковому складі української мови виникають складні лексеми.

Статус і деривацію складних слів опрацьовували В. О. Виноградов, К. Вашакова, О. А. Земська, М. В. Костроміна, Г. Марчанд, О. Д. Мешков, С. Олсен, М. М. Шанський, Г. Ядацка й ін. В україністиці теорію складного слова розробляли в таких аспектах: 1) історія виникнення складання (В. М. Ліпич, П. П. Плющ, С. П. Самійленко); 2) структура, морфемна будова, семантика, процеси творення (Л. Є. Азарова, К. Г. Городенська, В. О. Горпинич, Н. Ф. Клименко, І. І. Ковалик, І. М. Кочан, Н. С. Родзевич, Є. М. Рудницький, О. О. Селіванова, О. С. Шевчук).

Досить активно українські дослідники вивчають складання на матеріалі інших мов – англійської (Н. С. Дементьєва, Ю. А. Зацний, Н. О. Попова), німецької (Л. А. Ковбасюк, Ю. Й. Мацкуляк, Н. П. Смоляр, М. М. Турчин), російської (О. М. Дорофєєва, Т. М. Полякова), французької (П. О. Чуча).

Словотвірні процеси в мові сучасних українських газет і журналів – проблема, яка викликає посилене зацікавлення в мовознавців. Адже преса як кодифікатор сучасної української літературної мови водночас і репрезентує лексичні та дериваційні зрушення в мові, і віддзеркалює функційно-стилістичні норми писемної комунікації, і впливає на сучасні загальномовні тенденції.

У вітчизняній лінгвістиці складні слова вивчали оглядово й побіжно в контексті досліджень, присвячених динамічним процесам розвитку лексико-семантичної системи української мови загалом і мас-медіа зокрема (Д. Х. Баранник, Г. М. Віняр, Є. А. Карпіловська, Н. Ф. Клименко, К. В. Ленець, М. І. Навальна, О. А. Стишов, Н. В. Стратулат, Л. В. Струганець). Про оказіональні складні слова в мові ЗМІ частково викладено в студіях К. В. Брітікової, Ж. В. Колоїз, О. М. Турчак. Такі вчені, як Є. А. Карпіловська, Н. Ф. Клименко, Д. В. Мазурик, О. А. Мітчук, Г. С. Онуфрієнко, Л. В. Туровська, Г. В. Шаповалова, приділяли пильну увагу проблемі неологічної, зокрема складної, лексики в газетах і журналах. Кількаосновні запозичені одиниці медійного підстилю описано в роботах Б. М. Ажнюка, Л. М. Архипенко, К. Г. Городенської, Л. П. Кислюк, Є. А. Карпіловської, С. М. Климович, М. І. Навальної, Н. О. Попової та ін. Конкурентні номінації, зокрема і складні слова, досліджували Є. А. Карпіловська, Т. А. Коць, А. А. Таран. Проте в українському мовознавстві відсутні праці, автори яких обрали б складні слова мови преси об'єктом спеціального дослідження. Хоч саме складні деривати, засвідчуючи зміни в словотворі, шляхи поповнення словникового складу мови, потребують особливої уваги вчених.

Актуальність дисертаційної праці. Проблеми, пов'язані з науковою інтерпретацією складного слова, перебувають у колі актуальних питань сучасної лінгвістики. Попри те, що новітні напрями розвитку словотвору уможливили

вивчення складних слів практично на всіх рівнях (фонетичному, словотвірному, лексичному, синтаксичному), дослідження їх спрямоване переважно на лексичну парадигму та часткове виокремлення структурних особливостей. Семантико-стилістична специфіка складних дериватів опрацьована меншою мірою. Важливим постає комплексний аналіз складних лексем сучасної україномовної преси у взаємодії їхніх структурно-дериваційних, семантичних і функційно-стилістичних характеристик. Вичерпне дослідження цих одиниць у мові газетно-журнального підстилю XXI ст. допоможе створити повнішу картину сучасного українського словотвору, заповнити лакуни в теоретичному осмисленні їхніх стилістичних функцій, відобразити динамічні зміни в лексичному складі сучасної української літературної мови з огляду на екстра- й інтралінгвальні чинники.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація пов'язана з науковою темою „Граматичні одиниці та категорії української мови”, яку досліджують на кафедрі української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Тему дисертації затвердила Наукова рада „Українська мова” Інституту української мови НАН України (протокол № 52 від 2 березня 2010 року).

Мета дисертаційної роботи полягає в комплексному аналізі структурно-дериваційних, семантичних і функційно-стилістичних особливостей складних слів у мові сучасної української преси.

Для досягнення поставленої мети розв'язано такі **завдання**:

- 1) встановлено тенденції інтенсивного творення й уживання складних лексем у сучасній газетно-журнальній публіцистиці;
- 2) з'ясовано структуру складних одиниць у пресі;
- 3) простежено продуктивність типів творення складних слів за частинами мови;
- 4) описано стилістичні функції композитів, юкстапозитів, аббревіатур;
- 5) обґрунтовано стилістичну важливість і доцільність цих одиниць в оформленні публіцистичного матеріалу.

Об'єкт дослідження – складні слова (композиції, юкстапозити, зрощення, аббревіатури).

Предмет дослідження – структурно-дериваційні, семантичні та функційно-стилістичні особливості складних слів у мові преси XXI століття.

Методи дослідження. Для багатоаспектного аналізу складних слів використано такі **методи**: *описовий* із властивими йому прийомами зовнішньої та внутрішньої інтерпретації дав змогу розкрити змістові і формальні ознаки складних слів сучасної української мови, інвентаризувати, диференціювати й класифікувати ці одиниці, вивчити чинники активізації творення складних дериватів; *структурний метод* залучено для з'ясування внутрішньої організації складних слів; *методики безпосередніх складників* (для подання словотвірної структури складних слів), *компонентного* (для опису семантики складних дериватів) та *функційного* (для вирізнення функцій складних слів у мові преси) *аналізу*; *метод контекстуально-семантичного аналізу* забезпечив вивчення композитів, юкстапозитів, аббревіатур у текстовому оточенні та допоміг із більшою вірогідністю окреслити їхнє стилістичне

призначення з огляду на структуру та змістове наповнення; *метод комплексного аналізу* посприяв опису складних слів на тлі лексико-семантичного, словотвірного рівнів і рівня стилістики; *метод кількісного аналізу* (для з'ясування кількісних характеристик матеріалу).

Джерела фактичного матеріалу. Опрацьовано понад 5000 складних повнозначних слів (серед яких найбільше іменників), дібраних зі всеукраїнських і волинських газет („Дзеркало тижня”, „Україна молода”, „Літературна Україна”, „Освіта України”, „Урядовий кур'єр”, „Експрес”, „Високий замок”, „Волинь-нова”) і журналів („Віче”, „Птаха”) за період 2005–2013 рр.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертації вперше в українському мовознавстві на широкому фактичному матеріалі системно проаналізовано складні слова з огляду на їхні структурно-дериваційні, семантичні й лінгвостилістичні характеристики. Наукову новизну роботи визначають такі положення:

- досліджено вплив екстра- й інтралінгвальних чинників на активізацію складних слів у сучасній українській пресі;
- виявлено й систематизовано різні типи складних слів мови газет і журналів початку ХХІ ст. (лексичну основу формують традиційні, давно закріплені у вжитку одиниці й ті, що виникли саме в окресленому часовому проміжку);
- визначено репертуар складних слів, докладно описано їхні мовні маркери;
- з'ясовано стилістичні функції композитів, юкстапозитів, аббревіатур у текстах преси;
- встановлено частотність уживання різнотипних складних лексем у мові сучасних друкованих мас-медіа.

Теоретичне значення праці полягає в тому, що отримані результати розширюють уявлення про словотвірну структуру, семантику, міжрівневий характер складних слів української мови, показують роль цих дериватів у когнітивному процесі та стилістичній організації газетно-журнального мовлення; доповнюють українську лінгвістику новими інтерпретаціями мовного матеріалу; сприяють аргументованому виокремленню тенденцій активізації складання й аббревіації в сучасній українській літературній мові загалом. Спостереження над функціонуванням складних лексем у періодиці збагачують новими ідеями лінгвостилістичну теорію, зокрема формують наукові засади комплексного вивчення цих одиниць у взаємозв'язку дериваційних, семантичних і функційних параметрів.

Практичне значення роботи. Одержані результати можна використати для підготовки курсів і спецкурсів із лексикології, словотвору, стилістики та культури української мови для студентів, для написання підручників і навчальних посібників, порівняльних студій, для укладання словників української мови – тлумачних, іншомовних слів, термінологічної, неологічної, okazіональної лексики, орфографічних, словотвірних тощо.

Особистий внесок здобувача. Всі матеріали й результати дослідження – наслідок самостійної праці дисертантки.

Апробація результатів дослідження. Найвагоміші теоретичні результати роботи й дисертацію загалом обговорено на засіданні кафедри української мови СНУ ім. Лесі Українки (протокол № 3 від 25 вересня 2013 року). Наукові доповіді

з теми дисертації виголошено на *10 міжнародних наукових і науково-практичних конференціях*: „Лінгвалізація світу” (Черкаси, 2010), „Мова як світ світів. Граматика і поетика текстових структур” (Київ, 2010, 2011), „Гуманітарні та соціальні науки (HSS–2010)” (Львів, 2010), „Стан і перспективи розвитку регіональної журналістики в умовах світових глобалізаційних процесів” (Кам’янець-Подільський, 2011), „Рецепція наукової спадщини професора Станіслава Семчинського і сучасна філологія” (Київ, 2011), „Системний аналіз функціонування мовних одиниць” (Київ, 2011), „Wykształcenie i nauka bez granic – 2012” (Республіка Польща, Пшемишль, 2012), „Інноваційні процеси в лексиці та граматиці української мови” (Луцьк, 2013), „Языковые категории и единицы: синтагматический аспект” (Росія, Владимир, 2013); на *6 всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях*: „Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації” (Тернопіль, 2010), „Наука і сучасність: досвід та перспективи розвитку на межі тисячоліть” (Запоріжжя, 2010), „Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи” (Луцьк, 2011), „Сучасне українознавство: здобутки і перспективи” (Київ, 2012), „Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі” (Київ, 2012, 2013), а також на Всеукраїнському лінгвістичному форумі молодих учених (Київ, 2010).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 24 наукових статтях, серед яких 15 – у фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному періодичному науковому виданні (Росія). Усі публікації одноосібні.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі списку умовних скорочень назв джерел ілюстративного матеріалу, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (275 позицій) і 15 додатків. Повний обсяг дисертації – 276 сторінок, текстову частину викладено на 193 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету й основні завдання роботи, визначено об’єкт, предмет і методи дослідження, схарактеризовано джерельну базу, висвітлено наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію основних положень дисертації, описано її структуру.

У **першому розділі „Складні слова як одиниці дослідження”** проаналізовано теоретичні засади вивчення складних слів у мовознавстві, принципи їхнього виникнення; виділено спільні та відмінні риси осново-, словоскладання, зрощення й абревіації; виокремлено й схарактеризовано основні чинники активізації складних слів у мові сучасної української преси.

У лінгвістиці сформовані традиційні та нетрадиційні підходи до вивчення процесу творення складних слів. Із традиційного погляду кількаосновні лексеми ґрунтуються на словосполученнях із різним синтаксичним зв’язком – сурядним і підрядним; компоненти можуть бути поєднані за допомогою інтерфіксів і без них, складання є чистим та ускладненим суфіксацією, префіксацією чи усиченням (В. О. Горпинич, М. А. Жовтобрюх, Н. Ф. Клименко, Н. С. Родзевич та ін.).

Серед нетрадиційних теорій виокремлюємо такі: а) деривацію складних слів інтерпретують у контексті семантичного синтаксису, тобто складні іменники є

втіленням одного або двох семантично елементарних речень (К. Г. Городенська); б) складні слова розглядають на засадах концепції „золотої” пропорції, в основі якої лежить принцип гармонійної побудови дво-, трикомпонентних лексем на структурному та фонетичному рівнях (Л. Є. Азарова).

У науці, відповідно до ознак різних видів складання, використовують терміни „комполит” (для слова, утвореного складанням основ), „юкстаполит” (для деривата, в якому поєднано цілі слова і з’явилося нове значення), „зрощення” (для одиниці, що постала шляхом злиття компонентів вихідної синтаксичної конструкції), „абрєвіатура” (для слова, яке виникло внаслідок скорочення компонентів твірного словосполучення). „Складне слово” вживано як узагальнене позначення будь-якого з названих дериватів: це цілісно оформлена лексична одиниця (і в граматичному, і в семантичному плані слово має нове значення, а не просто відбиває суму значень його компонентів); таке слово утворене за внутрішніми законами української мови внаслідок об’єднання двох чи більше основ або самостійних слів, скорочення слів на базі словосполучення, порівняння чи навіть речення, а також за аналогією до тих слів, що вже існують.

Преса, об’єктом якої є побутове, суспільне, економічне життя, розвиток науки, техніки, явища історії, політики, культури, мистецтва, сприяє урізноманітненню лексичного складу української мови. У збагаченні словника мови особливу роль відіграє словотворення, зокрема композиція, юкстапозиція, абрєвіація. Продуктивність цих різновидів деривації в ХХІ ст. спричинена дією екстра- й інтралінгвальних чинників. Обстежений матеріал дає підстави виокремити кілька позамовних імпульсів: 1) соціально-економічні й політичні зміни в Україні (творення й уживання різнотипних лексем як назв осіб, партій, ознак, процесів: *депутат-коаліціант, економічно-ефективний, політрішення, ПР*); 2) стрімкий науково-технічний прогрес продовжив процес активного функціонування різногалузевої термінології та викликав творення нової (*вірусосій, зерножнивварка, ціноутворення, відеовакансія, сонцемобіль*); 3) пожвавлення міжнародних відносин позначене поповненням українського словника запозиченнями і словами з іншомовними основами *авто-, бізнес-, відео-, енерго-, євро-, інтернет-, кіно-, нарко-, піар-, секс-, теле-, фото-, онлайн-, VIP-* й ін. (*бізнес-відвідувач, відеоекран, кіноаматор, онлайн-мовлення, VIP-співак*).

На активне використання складних лексем впливають і внутрішньомовні чинники: 1) закон економії лінгвальної енергії, що знаходить вияв у заміні словосполучень однослівними найменуваннями, передусім абрєвіатурами (*МОЗ, держдача, нардеп*); 2) тенденція до ускладнення мовної структури іншими словами-основами (*агробізнесмен, вантажівка-вбивця*); 3) тенденція до регулярності, яка сприяє системній організації мови та показова у творенні похідних слів (*водій → водій-вбивця, водій-„далекобійник”, горе-водій*); 4) тенденція до інтеграції, що спрямована на уточнення кожного окремого предмета, процесу, особи (*автор-початківець, сон-жах*); 5) пошук нових експресивних мовних форм (*кацапохохляндія, саломан-товстун*); 6) тенденція до аналогії (*горілкомор ← голодомор*).

У другому розділі „Структурно-дериваційні особливості складних слів у мові сучасної української преси” з позиції традиційного вчення проаналізовано

способи творення складних слів (за частинами мови); класифіковано ці деривати за лексико-семантичними параметрами; виявлено найбільш продуктивні словотвірні типи.

Реальні потенції словотворення неоднакові щодо різних частин мови. Найбільшу номінаційну силу мають **іменники** (76 % від усієї кількості зафіксованих одиниць). Вони постали внаслідок композиції, юкстапозиції, зрощення, аббревіації. Питому вагу мають субстантиви, утворені поєднанням основ. Дериватів, що виникли із сурядних словосполучень, мало, здебільшого це нові слова: *драконо-вовк, людинокукурудза*. Звичніші й активніші композити, в основі яких підрядна конструкція. Найбільшу кількість становлять іменники, утворені зі словосполучень „іменник + опорний віддієслівний іменник” (абстрактні дії, процеси, поняття – *бджололікування, рукостискання*), „іменник + опорний іменник” (особи, опредметнені дії, процеси, місце, предмети, знаряддя, пристосування – *судновласник, газоконденсат, лісосмуга*). До останнього типу належать композити, в яких дві запозичені (або питома та запозичена) основи поєднані відповідно до українських мовних законів. Особливо поширені в публіцистиці субстантиви з початковими й кінцевими грецькими складниками: *гомо-, -граф, кіно-, кріо-, ксено-, -ман, -манія, -терапія, -фоб, -фобія* (*гомосекс, коронограф, еротоман, баракоманія, птахотерапія, кріохірургія*); латинськими: *аудіо-, відео-, радіо-, ретро-* (*радіотаксист, аудіосприйняття*). Велику групу формують іменникові композити, утворені на основі синтагми „іменник + опорне дієслово” (*роботодавець, сміттєвоз*). Продуктивні типи „прикметник + стрижневий іменник” (*лівобережець, кривосуддя*), „числівник + опорний іменник” (*одноклубник, періоджерело*), „займенник + іменник (дієслово)” (*самосуд, самопоїдання*).

Специфічна особливість української преси ХХІ ст. – перевага субтантивів-юкстаполітизмів (47 % від усіх складних іменників) над композитами. Найпродуктивніший тип становлять юкстаполітизми, в яких один компонент щодо іншого виступає прикладкою-конкретизатором. З огляду на семантичні параметри найбільшу групу структурують деривати на позначення осіб: а) за фахом і посадою з компонентами *адвокат-, актор-, водій-, вчений-, директор-, експерт-, журналіст-, лікар-, науковець-, суддя-, учитель-, фахівець-* (*експерт-підривник, лікар-гігієніст*); б) за родом діяльності (*городник-аматор, пірнальник-невдаха*). Тут виділяємо вершинні слова-основи *боксер-, спортсмен-, турист-* (*боксер-супертяж, спортсмен-олімпієць, турист-романтик*); в) за належністю до певної організації (*депутат-бютівець*); г) за освітнім статусом з опорними питомими і запозиченими компонентами *випускник-, студент-, школяр-* (*студент-активіст, школяр-еколог*); г) за родинними зв'язками з вершинами *бабуся-, батько-, дружина-, донька-, мати-, син-, чоловік-* (*батько-коваль, донька-розумниця*); д) за зовнішніми чи внутрішніми ознаками (*інвалід-спинальник, людина-геній*); е) за соціальним і майновим станом (*багатій-спонсор, сусід-пенсіонер*).

У сучасних газетах і журналах функціонують й інші назви: 1) знаряддя, предмети (*автомобіль-евакуатор, підсвічник-вежа*); 2) опредметнені дії, процеси, події (*вистава-гра, експедиція-плєнер*); 3) приміщення, населені пункти (*лікарня-довгобуд, місто-курорт*); 4) документи (*довідка-рахунок, ПДВ-облігація*);

5) культурні заходи (*концерт-презентація, шоу-турнір*); 6) музичні жанри (*скапанк, кантрі-рок*); 7) тварини і комахи (*байбак-синоптик, комаха-шкідник*); 8) рослини (*гриб-трутовик, малинка-вітамінка*); 9) небесні тіла (*зірка-гігант, планета-скарб*); 10) одяг, взуття (*спідниця-„олівець”, чоботи-„угі”*); 11) абстрактні поняття (*диво-кохання, доля-зłodійка*).

У мову преси широко входять юкстапозити зі складниками англійського походження **бізнес-, медіа-, інтернет-, онлайн-, піар-, топ-, VIP-** (*інтернет-журналіст, медіа-магнат, піар-рішення, VIP-агітатор*). Розширюють сферу вживання деривати з питомими компонентами **горе-, диво-, чудо-**: *горе-керманич, диво-замок, чудо-піч*.

Зовсім мало редуплікацій (*правда-неправда, други-передруги*), синонімічних (*друзі-приятелі, клопоти-турботи*) і семантичних (*варіння-смаження, кури-гуси*) юкстапозитів.

Непродуктивним для іменників є зрощення (*Джолінітти, шибайголова*).

У лексичному складі української публіцистики спостерігаємо інтенсивне творення аббревіатур. Найчисельнішу групу становлять часткові аброексеми із запозиченими основами: грецькими **авто-, агро-, біо-, гідро-, еко-, електро-, енерго-, кібер-, нарко-, онко-, політ-, теле-, фото-** (*автоцистерна, біогаз, екоосвіта, кіберняня*); латинськими **авіа-, арт-, емо-, євро-, нац-, парт-, спец-** (*єврочиновник, арт-ярмарок, нацпродукт*); англійськими **поп-, спорт-** (*поп-діва, спортрота*). Фіксуємо часткові скорочення з питомими основами **держ-, укр-, буд-** (*держдача, Укргаз, будмайданчик*).

Велику групу становлять ініціальні аббревіатури: а) літерні (*МТП – морський торговельний порт*); б) звукові (*АКОРД – асиметрія, край, окраса, розмір, динаміка*); в) звуково-літерні (*ПОСП – приватна організація сільського господарства і продовольства*); г) літерно-цифрові (*НВЦ-2 – навчально-виробничий центр № 2*). Також у текстах преси представлені складові (*лісгосп, генсек, хімпром*) та мішані (*МіськБТІ – міське бюро технічної інвентаризації, Т-молоко – молоко тривалого зберігання*) аббревіатури. Із семантичного погляду вони називають осіб, опредметнені дії, місця, організації, документи, одяг, предмети, хвороби тощо.

Найпродуктивнішим способом творення **складних прикметників** (20,3 %) у мові сучасної преси визнано композицію (89,4 % від усіх складних прикметників). На відміну від іменників, серед композитних прикметників багато таких, що ґрунтуються на словосполученні з рівноправним зв'язком. Найчастіше вони позначають: а) колір, інтенсивність його вияву (*жовто-бура вода, тьмяно-коричневий* словник); б) сферу, напрям, спосіб певних дій, процесів (*пошуково-рятувальна робота, військово-морські навчання*); в) галузь установи (*освітньо-науково-молодіжно-спортивне міністерство*); г) політичні та соціально-майнові ознаки об'єктів, дій (*бютівсько-пропутінська влада, фінансово-олігархічний клан*); г) державні, регіональні особливості (*українсько-японське співробітництво*); д) час (*весняно-польові роботи*).

Найчисленнішу групу становлять ад'єктивні деривати, які виникли з підрядного словосполучення „прикметник + опорний іменник”. Ці номінації формують такі семантичні групи: 1) внутрішні та зовнішні ознаки людини (*високодуховний,*

червонощокий); 2) локативні характеристики (*близькосхідний, тихоокеанський*); 3) темпоральні ознаки (*довгостроковий, минулотижневий*); 4) зовнішні та внутрішні ознаки рослин і тварин (*білобока сорока, високоудійна корова*); 5) вказівка на ознаки певної місцевості (*білосніжне місто, гірськолижний курорт*); 6) характеристика якісного складу чогось (*високохудожній, дороговартісний*).

Мову преси поповнюють також композити, утворені шляхом поєднання: а) числівника й іменника (*двоколісний*); б) іменника та дієслова (*спрагогамівний*); в) займенника та дієслова (чи іменника) (*саморобний, всенародний*); г) іменника та стрижневого прикметника (*морозостійкий*).

У творенні складних прикметників малопродуктивне словоскладання і зрощення. Найчастіше в газетних текстах функціонують редуplikовані (*сірий-сірий, живий-живісінський*) і семантичні (*голодний-холодний, живий-здоровий*) юкстапозити, а також зрощення прислівника та прикметника (*вічнозелений, малограмотний*).

Серед абрєвіатур переважають частковоскорочені одиниці з початковими іншомовними компонентами **авто-, арт-, енерго-, етно-, метео-, поп-** (*автотракторний, етнонаціональний, поп-науковий*). Широко вживані цифрово-словесні абрєвіатури: *65-річний, 8-тижневий, 46-мільйонний*.

Обстежений матеріал свідчить, що **складні дієслова** (1,3 %) виникають лише внаслідок осново- та словоскладання. У текстах активізовані юкстапозити з повторенням компонентів (*варити-варити, жити-виживати*), із синонімічними й семантично близькими (чи протилежними) дієслівними основами (*білити-фарбувати, огортати-оповивати, сісти-встати*). Під час композиції основ складні дієслова найчастіше ґрунтуються на синтагмах: а) „займенник сам + дієслово”: *самопізнати*; б) „іменник + головне дієслово”: *кровоточити*.

У текстах періодики функціонують **складні дієприкметники** (0,9 %), що виникли здебільшого внаслідок композиції. Активні та пасивні дієприкметники-композити утворюють від словосполучень: 1) „іменник + опорне дієслово” (вносять додаткову ознаку предмета за дією): *бурякосіючий, листогризучий*; 2) „прислівник + стрижневе дієслово” (передають спосіб і якість дії): *низькорослий, тужливо-благаючий*; 3) „числівник + опорне дієслово”: *сторозтерзаний*. Дери́вація активних дієприкметників за допомогою суфіксів *-уч-* (*-юч-*), *-ач-* (*-яч-*) – особлива проблема сучасної української літературної мови. Вчені пропонують замінювати ці слова іменниками, прикметниками й описовими зворотами. Проте в публікаціях сучасної преси такі дієприкметники продовжують активно функціонувати як кальки з російської мови.

Зрощенневим способом утворені дієприкметники, в яких злиті передусім прислівник і дієприкметник: *маловивчений, рідконаселений*. Серед юкстапозитів засвідчено редуplikовані лексеми: *сіяний-пересіяний, ходжений-переходжений*.

Для мови сучасного газетно-журнального підстилю характерні також **складні прислівники** (1,5 %). Виявлено одиничні випадки вживання композитів-прислівників, що постали на основі сурядного словосполучення: *зневажливо-зверхньо*. Частіше функціонують композити, в основу яких покладено синтаксичну конструкцію з підрядним зв'язком: а) „числівник + опорний іменник”: *вобидвіруч*;

б) „прикметник + опорний іменник”: *босоніж*; в) „прислівник + стрижневе дієслово”: *мимоїздом*; г) „прислівник + опорний іменник”: *мимоволі*; ґ) „займенник + опорний іменник або дієслово”: *вусебіч, самотужки*.

Найчисленнішу групу становлять прислівникові юкстапозити: а) редуплікації (*міцно-міцно, завтра-післязавтра*); б) синонімічні сполучення (*неждано-негадано, тихо-мирно*); в) семантичні утворення (*зроду-віку, вліво-вправо*). Зрощення зазнали ті прислівники, в яких злито застигли прийменникові форми числівника й іменника в непрямому відмінку: *втридорога, втришия*. Із погляду семантики ці деривати вказують на місце, час, кількість, міру, спосіб дії.

У третьому розділі „**Функційно-стилістичні параметри складних слів у сучасній українській пресі**” простежено стилістичне навантаження в текстах періодики композитів, юкстапозитів, абрєвіатур, з'ясовано їхнє функційне призначення в заголовках статей.

Вербальну основу сучасних газетно-журнальних публікацій становить загальноновживана стилістично нейтральна лексика, на тлі якої марковані складні слова набувають різного експресивного і стилістичного забарвлення. Реалізація комунікативної, інформаційної, науково-пізнавальної функцій передбачає введення до текстів преси ХХІ ст. книжної та термінологічної складної лексики: ...*Цей міні-цех може виготовляти біодизель із риб'ячих та тваринних жирів* („Експрес”, 26.08.2010); *Нижня платформа машинного відділення з баластно-осушувальними насосами опинилися під водою* („Волинь-нова”, 10.02.2005).

У сучасній українській пресі зауважено інтенсивне творення композитів із компонентом *сам(о)-*. Вони, потрапляючи в жанрово-стильові контексти друкованих мас-медіа, набувають різного навантаження: а) негативного (викриття, засудження): *Блохін – самозакохана горда людина* („Експрес”, 07.10.2010); б) позитивного (схвалення чи захоплення): ...*Самотужки піднімають землю, рятують майно колишніх КСІП, проводять реконструкцію <...> ферм...* („Волинь-нова”, 05.02.2008).

Періодика ХХІ ст. засвідчує складні одиниці зі старослов'янськими компонентами *благо-, живо-, злато-, много-* й ін. Для надання газетним і журнальним текстам урочистості автори вживають старослов'янізми у прямому значенні: *Втрачаючи розуміння суті й значення Боговтілення, <...> ми відриваємося від багатовікових коренів православного благочестя нашого народу* („День”, 09.01.2008). Для створення оцінного ефекту використовують „високі” слова в переносному значенні. Ці лексеми допомагають викрити осудливі дії осіб, сучасне суспільно-політичне становище в Україні: *Але більшість людей чітко усвідомлює, що цим „благородним починанням” ви лише хочете набрати на виборах якомога більше голосів* („Сільські вісті”, 24.09.2009).

Активно функціонують прикметники-кольороназви (реальні й політично зумовлені). Композити з указівкою на колір у складі газетно-журнального тексту викликають у читачів яскраві зорові уявлення: *І яким дивом постає на тлі космічного „цвинтаря” наша жива-живісінька блакитно-зелено-чорно-синя ще й золотава красуня Земля* („Літературна Україна”, 26.05.2005). Функцію створення викривальності, насмішки й іронії виконують номінації політичних сил за

кольором символіки: *Обидві політичні сили – і біло-блакитні, і біло-сердечні – є олігархічними за своєю суттю* („Волинь-нова”, 25.10.2009).

Композити, юкстапозити й аббревіатури здебільшого слугують для створення характеристики осіб (портретної, за вчинками, внутрішніми якостями): 1) позитивної (схвалення, радість, прихильність, захоплення): *Це патріот, гуманіст і борець за правду, справедливість, свободу, за людину в людині, мудро-мужнього творця себе і Батьківщини* („Освіта України”, 10.02.2009); 2) негативної (несхвалення, осуд, відраза, зневага, засудження, іронія, сарказм): *Народ нерідко засвідчував, що думкою громади може бути мудрішим за будь-яких „яйцеголових” керівників-інтелектуалів* („Літературна Україна”, 17.02.2005); *Що думала горе-мати і навіщо вона вбила своє дитя, з’ясовує слідство* („Сільські вісті”, 14.09.2010).

У матеріалах преси активно функціонують негативно оцінні складні назви із загальним значенням ‘політичне, соціально-майнове становище’: *Ну так, власність тепер не „державна”, а „приватно-державна”, є ринок товарів-послуг-хабарів* („Високий замок”, 18.02.2009); *А чи не краще було б державі подбати про достойні пенсії і не морочити людям голови доплатами-подачками?* („Вісник+К”, 01.10.2009). Негативний зміст мають також деривати, вжиті на означення радянської влади, конкретного відрізка часу: *Як і Голодомор 1930-х років, голод 1921–1923 років був наслідком людиноненавистницької політики радянського керівництва* („Дзеркало тижня”, 06.11.2010); *Щоб прогудувати родину в купонно-талонні дев’яності, Микола здобув ще з десятків професій* („Голос України”, 12.02.2009).

Негативну конотацію передають одиниці зі складниками *бізнес-, віп- / VIP-, ГМО-, горе-, євро-, нарко-, -олігарх, піар-, порно-, само-, секс-* й ін. Напр.: *...Навіть смерть людини не припинила піар-операцію* [про встановлення пам’ятника Сталіну в Запоріжжі. – І. М.-Б.]. *Її, незважаючи на втрати, в сталінському стилі продовжили аж до роздачі каші* („День”, 12.05.2010); *...У „VIP-заповідник” [дитячий центр „Артек”. – І. М.-Б.] могли потрапити переважно обрані – чада відповідальних працівників усіляких ЦК, обкомів, міськкомів чи райкомів* („Урядовий кур’єр”, 30.01.2009). Переважання складних номенів із пейоративною семантикою зумовлене негативними явищами суспільного життя.

Розмовно й іронічно забарвлюють текст складні деривати жаргонного та вульгарного характеру: *А якщо у коаліцію перебіжить 13 депутатів-„тушканчиків”, то за бортом опиняться і комуністи* („Волинь-нова”, 10.04.2010); *Після виходу в світ статей про техталонну мафію, я посперечався зі своїм знайомим-„решалою”, який працює під відділом реєстрації авто* („Експрес”, 23.09.2010).

Експресивність (від жартівливої до іронічно-саркастичної), дієвість й оцінна сила впливу притаманна складним одиницям, що постали внаслідок виникнення нового додаткового переносного чи метафоричного значення, образного перетворення – персоніфікації, перифразування. Напр.: *Масові вбивства тривали щонайменше до травня 1921 року, проте заборона на вільне переміщення для жителів півострова зберігалася й після згортання цієї м’ясорубки* („Дзеркало тижня”, 06.11.2010); *„Господи! Так що ж це за таке ємне слово „канон”, яке*

може навіть дозволити канонізувати *сатану-руйнівника* [Сталіна. – І. М.-Б.] церков?" („Волинь-нова”, 21.10.2008).

Редуплікації, семантичні та синонімічні юкстапозити сприяють естетизації газетно-публіцистичних текстів: *Над розлогою гораймівською сажавкою <...> по-дитячому пустотливо забавляються-кигичуть чайки...* („Сільські вісті”, 24.09.2009).

У пресі окресленого періоду фіксуємо чимало авторських дериватів. Дослідники стверджують, що „оказіональне слово з властивою йому незвичайністю, яскравістю, високою впливовою силою допомагає реалізації авторських комунікативних настанов” (О. М. Дорофєєва). Ці лексеми посилюють мовні образи осіб, процесів, явищ і мають жартівливе або іронічне забарвлення: *Салбургер у вигляді торта зі свічками зайняв площу 28 метрів 70 см – світовий рекордсмен (105 кг сала!)* („Волинь-нова”, 21.10.2008); *Завжди ганяла підлітків, які збиралися у дворі, називала їх „спідоносцями”* („Волинь-нова”, 01.12.2009); *Закрутити таку схему могли тільки дуже світлі голови, зацікавлені в тому, щоб українці й далі їли ГМО-ковбасу, пили ГМО-молоко, заплативши як за натуральне* („Віче-інфо”, 09.12.2010).

Особливе зацікавлення з погляду експресивно-стилістичних можливостей становлять ініціальні абрєвіатури. Нерідко автори створюють лексичні скорочення для надання: а) новизни, піднесеності: *...В Україні видано україномовну версію курсу для розвитку сили волі людини „КраСиВо”* („Високий замок”, 06.06.2009) (*КраСиВо* – краса, сила, воля); б) жартівливості: *А ланцюжок ОБС тим часом продуктивно працював* („Високий замок”, 13.08.2010) (*ОБС* – одна баба сказала), в) саркастичного звучання: *Його [новий „Податковий кодекс”. – І. М.-Б.] вже представники малого та середнього бізнесу назвали КАТом* („Вісник+К”, 25.11.2010) (*КАТ* – Кодекс Азарова і Тігіпка).

Для швидкого оприлюднення сенсаційної інформації автори виносять у заголовки змістово наповнені та стилістично марковані складні слова. Пор.: *Як позбутися „кнопкодавів”?* („Волинь-нова”, 12.01.2012); *„Отрутобуфет”: від чипсів до котлет* („Сільські вісті”, 14.09.2010); *Жінка-2009 – світанково-карамельна...* („Високий замок”, 01.01.2009). Аби привернути увагу читачів, публіцисти широко застосовують прийом гри слів. Акцентуаційну й експресивну стилістичні функції зреалізовано повторенням слів або використанням співзвучних літерних абрєвіатур: *Довгоочікувані гроші на довгоочікуваний ремонт* („День”, 09.01.2008); *Краще СЕС, аніж SOS* (заголовок). *...Краще подбати про забезпечення СЕС, аніж потім кричати „SOS”* („Волинь-нова”, 21.03.2009).

Складні слова як економні за формою одиниці вирізняються великою семантичною місткістю. Тому вони є чудовим зображально-виражальним стилістичним засобом під час творення однослівних заголовків. Дуже часто в заголовку автор виносить лексему, яка містить узагальнено-глибоку характеристику особи, події, явища. Проте його змістове наповнення визначає контекст, унаслідок чого слово набуває певних стилістичних відтінків: а) іронії: *Буш-рятівник* (заголовок). *Буш запропонував новий план порятунку американських банків*

(„Україна молода”, 16.08.2008); б) осуду: *Жінка-різник* („Експрес”, 13.08.2009); в) захоплення: *Талант-самородок* („Сільські вісті”, 26.05.2010).

У **висновках** узагальнено результати виконаного дослідження.

Опрацьований матеріал засвідчує відомі в лінгвістиці способи творення складних слів, зокрема осново-, словоскладання, аббревіацію, зрощення.

Дериваційні можливості цих одиниць у мові преси, як і літературній загалом, неоднакові щодо різних частин мови. Ядро становить лексико-граматичний клас *іменників* (76 %), малопродуктивні складні *прикметники* (20,3 %), а периферію формують непродуктивні багатоосновні *дієслова* (1,3 %), *дієприкметники* (0,9 %) і *прислівники* (1,5 %). Щодо видів складних слів, то мова газетно-журнальної публіцистики початку ХХІ ст. демонструє перевагу *юкстапозитів* (38 %) над *композиціями* (34 %), а також інтенсивне творення *аббревіатур* (27 %). *Зрощення* репрезентоване лише 1 % лексем. Наведені кількісні параметри дібраних лексем заперечують традиційну думку про те, що перше і друге місця за активністю творення складних слів посідають відповідно композиція та аббревіація, а третє – юкстапозиція.

Юкстапозиція характерна для всіх аналізованих повнозначних слів. За допомогою словоскладання здебільшого виникають іменники (47 % від усіх субстантивів). Це спричинено кількома тенденціями: і до аналітизму, і до інтернаціоналізації лексичного складу мови, і до економності, і до семантичної місткості та стилістичної виразності. Найпродуктивніший тип становлять субстантивні юкстапозити, у яких один складник щодо іншого виступає прикладкою. Менш активні серед іменників редуплікації, синонімічні й семантичні юкстапозити.

Прикметникам, дієсловам, дієприкметникам, прислівникам властиві лише такі види словоскладання, як повторення тих самих або дещо видозмінених слів за допомогою суфіксації чи префіксації, поєднання синонімічних лексем і семантично близьких або протилежних основ.

Композити представлені всіма згаданими частинами мови, проте групи цих дериватів кількісно неоднорідні. Основоскладання – найпродуктивніший спосіб творення складних прикметників (98,4 % композитів від усіх складних ад’єктивів), порівняно з іменниками (17,7 % композитів від усіх складних субстантивів). Газетно-журнальні тексти підтверджують, що серед прикметників продуктивніша композиція, в основу якої покладено сурядне словосполучення (близько 500 одиниць із-поміж 1048 ад’єктивних композитів), а іменники, дієслова, дієприкметники, прислівники частіше виникають на основі синтаксичної структури з нерівноправним зв’язком.

Серед прикметникових композитів, утворених із підрядного словосполучення, переважають ті, що ґрунтуються на конструкціях „прикметник + опорний іменник”, „числівник + іменник”, „іменник + головне дієслово” та ін. Основний масив композитів-субстантивів формують деривати, які виникли внаслідок поєднання іменника зі стрижневим іменником (або дієсловом) та прикметника з опорним іменником. Композитні дієслова й дієприкметники базуються переважно на підрядних словосполученнях „іменник + стрижнєве дієслово”, „прислівник + головне дієслово”.

Унаслідок дії зовнішньо- та внутрішньомовних чинників у періодиці активізовано використання аббревіації. Цей спосіб творення продуктивний серед

іменників (35 % від усіх складних іменників) і непродуктивний для прикметників (3 % від усіх складних ад'єктивів). Найбільшу групу формують часткові аббревіатури зі скороченими іншомовними компонентами прикметникового походження. Інтенсивно функціонують ініціальні аббревіатури, рідше виникають складові та змішані складноскорочені субстантиви.

Зрощення репрезентують одиничні випадки іменників, прикметників, дієприкметників, прислівників.

Серед складних лексем домінують ті, які ввійшли в ужиток ще в попередні десятиліття, проте під впливом мовних і позамовних чинників виникло чимало нових дериватів, що є ознакою нашого часу. Щодо лексико-семантичного наповнення словника сучасної преси, то його збагатили складні одиниці, які сформувалися під тиском науково-технічного прогресу (економіка, фінанси, юриспруденція, біологія, техніка, медицина, фізика, інформатика й ін.), суспільно-політичних і культурних процесів.

Значна частина складних слів позначена стильовою нейтральністю. Ці одиниці здебільшого виконують номінативно-інформативну та номінативно-фактологічну роль. Саме на тлі нейтральної лексики марковані структурно-складні деривати в мові сучасної української преси набувають експресивного та стилістичного навантаження.

Логічності, книжності, пізнавальності й науковості газетно-журнальним текстам надають різногалузеві складні терміни.

Тексти преси, центральна тема яких – суспільно-політичне й економічне життя, позначені переважно негативними оцінками осіб, подій, явищ, процесів та ін. Несхвалення, незадоволення, осуд, відразу, презирство, обурення, насмішку, сарказм передають номени зі складниками *бізнес-, ГМО-, горе-, нарко-, олігарх-, піар-, порно-, само-, секс-, тушка-, VIP-* й ін. Для викриття суспільно-політичного стану в Україні, підсилення негативних рис осіб автори вживають старослов'янські слова з переносною семантикою. Іронічно забарвлюють газетно-журнальну публіцистику розмовні, жаргонні, вульгарні деривати.

Позитивну оцінку (схвалення, задоволення, ніжність, прихильність, захоплення) осіб, явищ, предметів та ін. створюють композити зі складниками *диво-, -красуня, -люб, -талант, -трудівник, чудо-*. Піднесеності й урочистості додають деривати зі старослов'янськими основами *благо-, бого-, живо-*.

Співзвучні аббревіатури, юкстапозити з паронімічними компонентами часто стають засобом обігравання. Форма цих лексем привертає увагу читача до змісту, що створює зображально-виражальний „вибух” – позитивно чи негативно оцінний.

Багатоосновні кольороназви, редупліковані та синонімічні юкстапозити реалізують стилістичну функцію підсилення чи нагнітання ознак.

З погляду образності й експресивності особливе зацікавлення становлять індивідуально-авторські деривати – урочисті, поетичні, розмовні. Вони, вирізняючись і формою, і семантикою, збагачують газетно-журнальні матеріали емоційно-експресивним тоном – від жартівливого до саркастичного. Складні okazionalizmi виконують не лише експресивну й оцінну функції, а й імпресивно-вольову (впливу на читача) та естетичну.

Виразальні якості, незвична звукова оболонка й семантична конденсація складних слів спричиняють використання їх у заголовній функції.

Отже, складні слова – інформаційний за семантикою та лаконічний за формою мовновиразальний і мовностилістичний засіб для оформлення матеріалів преси.

Зроблені теоретичні узагальнення та комплексний аналіз складних слів у газетно-журнальній публіцистиці ХХІ ст. відкривають перспективу для нових наукових досліджень, присвячених функціонуванню складних лексем у сучасних текстах різних стилів (порівняльний аспект).

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Мислива-Бунько І. Я. Іншомовні складні слова в сучасному газетному дискурсі як вияв глобалізації та інтернаціоналізації / І. Я. Мислива-Бунько // Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації. Ч. I : Педагогіка, психологія, суспільствознавство, мовознавство : [матеріали VI Всеукр. наук. конф.]. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – С. 144–145.

2. Мислива-Бунько І. Я. Складні слова в газетно-публіцистичному контексті / І. Я. Мислива-Бунько // Мовознавчий вісник : [зб. наук. пр.]. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2010. – Вип. 10. – С. 277–279.

3. Мислива-Бунько І. Я. Складні слова як вияв тенденції до економії лінгвальної енергії в україномовних газетах ХХІ століття / І. Я. Мислива-Бунько // Наука і сучасність: досвід та перспективи розвитку на межі тисячоліть : [зб. тез доп. IV Всеукр. наук.-практ. конф.]. – Запоріжжя : [б. в.], 2010. – С. 94–95.

4. Мислива-Бунько І. Я. Складні слова як засіб увиразнення газетного мовлення / І. Я. Мислива-Бунько // Українське мовознавство. – К. : [б. в.], 2010. – Вип. 40 / 1. – С. 82–84.

5. Мислива-Бунько І. Я. Функціонування складних слів у мові сучасної української преси (на матеріалі газет Волині) / І. Я. Мислива-Бунько // Українська мова у ХХІ столітті: традиції і новаторство : [тези доп. Всеукр. лінгв. форуму молодих учених]. – К. : ІАЦ „Спейс-Інформ” ; ФОП Гудименко, 2010. – С. 106–108.

6. Мислива-Бунько І. Я. Чинники впливу на активізацію складання як способу словотворення в мові сучасних газет / І. Я. Мислива-Бунько // Гуманітарні та соціальні науки : [матеріали II Міжнар. конф. молодих вчених HSS–2010]. – Львів : Вид-во НУ „Львівська політехніка”, 2010. – С. 80–81.

7. Мислива-Бунько І. Я. Абревіатури у сучасних газетних текстах Волині як вияв тенденції до економії лінгвальних сил / І. Я. Мислива-Бунько // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки : [зб. наук. пр.]. – Кам'янець-Подільський : ПП „Медобори–2006”, 2011. – Вип. 25. – С. 292–294.

8. Мислива-Бунько І. Я. Складні іменники як засіб увиразнення газетного мовлення / І. Я. Мислива-Бунько // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : „Філологія” : [зб. наук. пр.]. – Х. : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2011. – № 936. – Вип. 61. – С. 60–64.

9. Мислива-Бунько І. Я. Складні слова у мові друкованих мас-медіа ХХІ століття / І. Я. Мислива-Бунько // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : [наук. журн.]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – Вип. 55. – С. 207–211.

10. Мислива-Бунько І. Я. Слова з компонентом *євро-* в сучасній українській періодиці: семантико-функціональний аспект / І. Я. Мислива-Бунько // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10 : „Проблеми граматики і лексикології української мови” : [зб. наук. пр.]. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 8. – С. 50–54.

11. Мислива-Бунько І. Я. Слова з компонентом *сам(о)-* у сучасних україномовних газетах / І. Я. Мислива-Бунько // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : [наук. журн.]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – Вип. 59. – С. 212–214.

12. Мислива-Бунько І. Я. Чинники актуалізації складних слів у сучасному українському медіа-дискурсі / І. Я. Мислива-Бунько // *Studia linguistica* : [зб. наук. пр.]. – К. : ВПЦ „Київський університет”, 2011. – Вип. 5, ч. 1. – С. 235–241.

13. Мислива-Бунько І. Я. Юкстапозиція як один із найпоширеніших способів творення слів у сучасній пресі / І. Я. Мислива-Бунько // Українське мовознавство. – К. : [б. в.], 2011. – Вип. 14 / 1. – С. 191–196.

14. Мислива-Бунько І. Я. Дери́вація іменників-комполітів у мові української преси ХХІ століття / І. Я. Мислива-Бунько // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : [зб. наук. пр.]. – К. : Університет „Україна”, 2012. – Вип. 25. – С. 279–289.

15. Мислива-Бунько І. Я. „Єврослова” в сучасній україномовній газетно-журнальній публіцистиці / І. Я. Мислива-Бунько // Лінгвістичні студії : [зб. наук. пр.]. – Донецьк : ДонНУ, 2012. – Вип. 24. – С. 20–23.

16. Мислива-Бунько І. Я. Лінгвостилістичні функції аббревіатур у мові сучасної української преси / І. Я. Мислива-Бунько // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 8 : „Філологічні науки (Мовознавство)” : [зб. наук. пр.]. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – Вип. 4. – С. 135–146.

17. Мислива-Бунько І. Я. Складні прислівники в мові сучасної української преси: дери́вація та семантика / І. Я. Мислива-Бунько // *Materiały VIII Międzynarodowej naukowi-praktycznej konferencji „Wykształcenie i nauka bez granic – 2012”*. Vol. 24 : *Filologiczne nauki*. – Przemysł : Nauka i studia, 2012. – S. 72–75.

18. Мислива-Бунько І. Я. Складні слова-запозичення в сучасному газетному дискурсі як рецепція глобалізаційних процесів / І. Я. Мислива-Бунько // Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи : [наук.-практ. журн.]. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – Вип. 1 (1). – С. 107–112.

19. Мислива-Бунько І. Я. Складні слова з компонентами старослов'яського походження в мові сучасної української преси / І. Я. Мислива-Бунько // Семантика мови і тексту : [матеріали XI Міжнар. наук. конф.]. – Івано-Франківськ : [б. в.], 2012. – С. 401–403.

20. Мислива-Бунько І. Я. Складні слова в заголовках статей сучасної української преси / І. Я. Мислива-Бунько // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : „Філологічні науки (Мовознавство)”. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – № 1 (250). – С. 71–75.

21. Мислива-Бунько І. Я. Теоретичні аспекти вивчення складних слів в українській лінгвістиці / І. Я. Мислива-Бунько // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : „Філологія” : [зб. наук. пр.]. – Х. : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2013. – № 1048. – Вип. 67. – С. 7–14.

22. Мислива-Бунько І. Я. Юкстапозитні назви осіб у сучасній українській пресі / І. Я. Мислива-Бунько // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 8 : „Філологічні науки (Мовознавство)” : [зб. наук. пр.]. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 5. – С. 113–118.

23. Мысливая-Бунько И. Я. Деривация сложных дееслов в речи современной украинской прессы / И. Я. Мысливая-Бунько // Языковые категории и единицы: синтагматический аспект : [материалы Десятой междунар. конф., посвященной 60-летию кафедры русского языка]. – Владимир : Транзит-ИСК, 2013. – С. 395–397.

24. Мысливая-Бунько И. Я. Сложные слова в языке украинской прессы XXI века: структурный аспект / И. Я. Мысливая-Бунько // Филологические науки. Вопросы теории и практики : [науч.-теор. и прикладн. журнал]. – Тамбов : Грамота, 2013. – № 7 (25). – Ч. 1. – С. 137–140.

АНОТАЦІЯ

Мислива-Бунько І. Я. Складні слова в мові сучасної української преси: структура та стилістичні функції. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2014.

Роботу присвячено комплексному теоретичному обґрунтуванню складних слів як інформаційному, лаконічному, мовновиражальному і стилістичному засобу. Проаналізовано теоретичні засади вивчення складних слів у лінгвістиці, принципи їхнього виникнення; подано узагальнене тлумачення терміна „складне слово”; виділено спільні та відмінні риси осново-, словоскладання, зрощення й аббревіації; виокремлено й схарактеризовано основні чинники активізації складних слів у мові сучасної української преси.

Із позиції традиційного вчення проаналізовано способи творення складних слів (за частинами мови); окреслено своєрідні риси осново-, словоскладання, зрощення, аббревіації складних іменників, прикметників, дієслів, дієприкметників, прислівників; класифіковано складні слова за лексико-семантичними параметрами; виявлено наживаніші словотвірні типи.

Простежено стилістичне навантаження композитів, юкстапозитів, аббревіатур у текстах газет і журналів, з’ясовано функційне призначення складних слів у заголовках статей.

Ключові слова: мова преси, газета, публіцистика, основокладання, словоскладання, зрощення, аббревіація, складне слово, композит, юкстапозит, аббревіатура, семантика, стилістичні функції.

АННОТАЦИЯ

Мысливая-Бунько И. Я. Сложные слова в языке современной украинской прессы: структура и стилистические функции. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 – украинский язык. – Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, Луцк, 2014.

Работа посвящена комплексному теоретическому обоснованию сложных слов как информационного, лаконичного и стилистического средства. Проанализированы теоретические основы изучения сложных слов в лингвистике, принципы их возникновения; подано обобщенное толкование термина „сложное слово”; выделено общие и отличительные черты осново-, словосложения, сращения и аббревиации.

Вследствии действия внешнеязыковых факторов (изменения в общественно-политической, культурной, экономической жизни страны, оживление международных связей) лексический состав языка публицистики пополнили сложные названия лиц, партий, общественных, политических, экономических процессов, новые термины, заимствованные лексемы. Внутриязыковые факторы вызывают тенденции к экономии лингвальной энергии, усложнению языковой структуры другими словами-основами, к аналогии и поиску новых экспрессивных словесных форм.

С позиции традиционного учения проанализированы способы создания сложных существительных, прилагательных, глаголов, причастий, наречий; классифицированы сложные слова за лексико-семантическими параметрами. Реальные возможности создания сложных слов в языке периодики, как и литературном в целом, неодинаковы по разным частям речи. Ядро составляет лексико-грамматический класс имён существительных, малопродуктивны сложные прилагательные, а периферию формируют непродуктивные многоосновные глаголы, причастия и наречия. Относительно видов сложных слов, то язык прессы начала XXI века свидетельствует о предпочтении юкстапозитов над композитами, а также интенсивном создании аббревиатур. Сращивание представлено только небольшим количеством лексем.

Переплетение структурных и семантических нюансов сложных слов составляет основу их экспрессивно-стилистической окраски, предопределяет потенции функционального использования. Эти дериваты, передавая тончайшие оттенки мысли автора, выполняют такие стилистические функции: оценочную (положительную – одобрение, удовлетворение, шутку, нежность, восхищение, сочувствие; отрицательную – неодобрение, недовольство, осуждение, презрение, возмущение, насмешку, иронию, сарказм); эмоционально-экспрессивную, а именно: создание юмора и сатиры, характеристика личности (по внешним и внутренним признакам, действиям, поступкам), событий, явлений в обществе; заглавную (выразительные качества и семантическая конденсация сложных слов используются в оглавлениях); усиления или нагнетания признаков; реже – образную, лирическую, эстетическую.

Ключевые слова: язык прессы, газета, публицистика, основосложение, словосложение, сращивание, аббревиация, сложное слово, композит, юкстапозит, аббревиатура, семантика, стилистические функции.

SUMMARY

Myslyva-Bunko I. Y. Compound Words in Modern Ukrainian Language of the Press: Structure and Stylistic Devices. – Manuscript.

Thesis for the Ph.D (Candidate) Degree in Philology : Speciality 10.02.01 – Ukrainian Language. – Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, 2014.

This thesis presents the results of research which has been carried out in connection with a complex theoretical investigation and description of compound words as informational, laconic, language expressive and stylistic means. The main theoretical background of the investigation and the origin of compound words have been analyzed; a summarized explanation of the term „compound word” has been suggested; both common and differing features of stem and word formation, concretion and abbreviation have been described; and the main reasons for the frequent usage of compound words in the modern Ukrainian press have been differentiated and characterized.

From the standpoint of the traditional approaches, various patterns of word formation have been analyzed (in terms of the parts of speech); some particular features of stem and word formation, concretion and abbreviation of nouns, adjectives, verbs, participles and adverbs have been provided; compound words have been classified according to lexical and semantic parameters; and the most widely-used word formation patterns have been identified.

The stylistic peculiarities of composites, juxtapositionals (a multi-stem word which is made by means of word combination of word forms), abbreviations in newspaper and magazine texts are identified. The functions of compound words in newspaper headlines have been defined.

Key words: the press language, newspaper, publicism, stem formation, word formation, concretion, abbreviation, a compound word, composite, juxtapositional, abbreviated word, semantics, stylistic devices.

Підписано до друку 09.04.2014 р. Формат 60×84¹/₁₆.
Обсяг 0,9 обл.-вид. арк., 0,9 ум. друк. арк. Наклад 100 прим. Гарнітура Таймс.
Друк – Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки.
43025, м. Луцьк, просп. Волі, 13. Зам. 2906.